

Helsingfors

Lässteg – läsiver tillsammans

Innehåll

Förord	3
1. Värderingar och målsättningar inom den pedagogiska verksamheten	5
1.1 Rätt till läskunnighet	6
1.2 Läsiver-modellen	7
2. Verksamhetskultur som främjar läsning	8
2.1 Strukturer i skick	9
2.2 Observation, dokumentation, utvärdering	11
2.3 Bilderboken stärker målsättningarna för mångsidig kompetens	12
3. Den läsande lärarens modell	14
3.1 Medvetenhet om betydelsen av det egna läsarskapet	15
3.2 Stärkande av kunskaper i litteraturfostran	17
3.3 Språk- och kulturmedveten litteraturfostran	19
4. Familj, samarbete och delaktighet	21
4.1 Att stärka läskulturen i samarbete med hemmen	22
4.2 Lässteg i Helsingfors	24
5. Lässteg mot en läsande gemenskap	25
Källor	26
Tilläggsmaterial	26

I kapitel två beskriver vi närmare en verksamhetskultur som stödjer läsning. Som stöd för arbetet har vi fått tillgång till Läsecirkel-materialet, som har utvecklats för att utvärdera läsning. Som ett bra exempel åskådliggörs hur en bilderbok kan utnyttjas i långsiktigt arbete med barn.

I kapitel tre diskuterar vi vilken betydelse lärarens medvetenhet om sitt eget läsarskap har i litteraturfostran.

Slutligen i det fjärde kapitlet ger vi en översikt över samarbetet med familjer som stöd i stärkandet av läskulturen samt går på lässtigar i Helsingfors.

Materialet stödjer sig på nationella och lokala läroplaner, yrkeslitteratur samt den nationella läskunnighetsstrategin, men huvudvikten ligger på det som vi lärt oss tillsammans med lärare och idéer som uppstått genom försök.

Låt dig inspireras och hitta glädje för litteraturfostran med hjälp av Lässteg-materialet.

Välkommen till läsiverns värld!

Författare

Johanna Karlsson, PeM,
lärare inom småbarnspedagogik

Antti Aaltonen, KM, pedagoginen asiantuntija

Jaana Jokimies, KM,
varhaiskasvatuksen erityisopettaja,
ammattillinen opettaja, opetuksen ohjaaja

Marianna Monter, KM,
varhaiskasvatuksen opettaja

Pauliina Niemelä, KM,
luokanopettaja, äidinkielenopettaja

” Tack för att vi fick vara med!
Det här projektet gav resurser
till skolan, inte tog dem.”

(Klasslärare, 2021)

” Tack vare projektet koncentrerade vi oss i planeringen mer på att utnyttja barnlitteratur som en del av varje dag och vecka på daghemmet.”

(Lärare inom småbarnspedagogik, 2021)

” Tack för det väldigt goda projektet och utbildningen. Jag tänkte att jag redan kan och vet mycket om litteraturfostran men jag lärde mig massor av nya saker. Jag upplevde att utbildningen var ”fascinerande”, den gav tips för utvecklingen av litteraturfostrans ”tjuskraft”. Stort tack för det utmärkta samarbetet och för hela projektet. Utbildningen var en av de bästa utbildningarna jag någonsin deltagit i.”

(Klasslärare, 2021)

1. Värderingar och målsättningar inom den pedagogiska verksamheten

1.1 Rätt till läskunnighet

Bildning, likabehandling, jämlikhet och välfärd är värden som syns i läroplanen och planen för småbarnspedagogik i Helsingfors. Läskunnighet skapar jämlikhet. Undervisningens uppgift är att stödja alla barns rätt till läskunnighet samt se till att alla barn får samma förutsättningar att ta del av läskulturen, öva på multilitteracitet och lära sig språk oberoende av familjebakgrund, kön, inlärningsförmåga eller boningsort. Utöver dessa ska undervisningen främja regional, kulturell och social likabehandling samt jämlikhet. I all verksamhet måste hänsyn tas till att gemenskapens medlemmar möts och behandlas likvärdigt. Likvärdighet betyder inte likhet utan likvärdigt bemötande förutsätter att grundläggande rättigheter och möjligheter att delta tryggas samt att individuella behov beaktas.

För att stärka en verksamhetskultur som främjar läsning inom småbarnspedagogiken i Helsingfors planerar personalen målinriktad litteraturfostran för barngruppen med beaktande av barnens intresseområden. Personalen fungerar som läsande förebilder, stödjer barnen i att utvecklas till läsare och skapar en tillåtande och diskuterande atmosfär i gruppen. Tillsammans med barnen bygger man upp en lärmiljö där man förhåller sig positivt till och som inspirerar till språkligt uttryck. I verksamheten utnyttjas Helsingfors biblioteks- och kulturtjänster.

Såväl planen för småbarnspedagogik som läroplanen styr och uppmuntrar till multilitteracitet. Utvecklingen av multilitteracitet baserar sig på multisensorisk, helhetsinriktad och fenomenbaserad undervisning. Barn tolkar, producerar och utvärderar många slags texter som lämpar sig för deras ålder, till exempel tidningar, böcker, spel, filmer och musik. Utgångspunkten för undervisningen utgörs av interaktiv verksamhet som delaktiggör alla barn och där barnen har möjlighet att fråga, undra, berätta historier, framföra sina åsikter och dela med sig av sina erfarenheter med hjälp av mångsidiga uttrycksmetoder och redskap. Texter som lämpar sig för åldern behandlas på ett åskådligt sätt och används som spel på ett sätt som förstärker fantasin och leken. Barnen uppmuntras att ta en aktiv roll också i valet av lärmiljöer,

arbetssätt och innehåll. I undervisningen övas arbete med digitala uttrycksformer. (Läroplanen för den grundläggande utbildningen)

Pedagogik baserad på litteratur är ett helhetsinriktat arbetssätt som överskrider läroämnesgränserna. Med hjälp av litteratur kan man behandla de övergripande målen i planen för småbarnspedagogik och läroplanen. I verksamheten utnyttjas mångsidigt olika textgenrer. Barnen får tillsammans göra sina egna tolkningar om t.ex. berättelsernas stämningar, värderingar, platser och gestalter utifrån sina kunskaper, erfarenheter och styrkor. Temana i boken förs nära barnens egen upplevelsevärld genom att behandla dem exempelvis med metoder som baserar sig på konst. (Planen för småbarnspedagogik i Helsingfors, Läroplanen för den grundläggande utbildningen i Helsingfors)

Till god pedagogisk verksamhet hör också att skapa ett förtroendefullt och öppet förhållande med barnens föräldrar. Daghem och skolor samarbetar aktivt med hemmen, och familjerna informeras om betydelsen av läsning och läskunnighet.

Mångsidig användning av litteratur

aktiverande arbetssätt

delaktighet

språklig medvetenhet

ökad jämlikhet

Bild 1. Litteraturen som en del av målsättningen för mångsidig kompetens

1.2 Läsiver-modellen

Under projektet har vi tagit fram Läsiver-modellen, vars fyra delområden skapar grunden för byggandet av en läsande gemenskap samt hjälper med att ställa upp mål för litteraturfostran i gruppen.

- **Pedagogiskt planerad verksamhet:** strukturerad och målinriktad verksamhet som tar hänsyn till barnens intressen, aktuella teman och fenomen i gruppen samt målsättningarna i läroplanen och planen för småbarnspedagogik.
- **Verksamhetskultur som stärker läsivern:** flexibla strukturer som skapar ramarna för litteraturfostran i gruppen.

- **Den läsande lärarens modell:** läraren fungerar som en läsande förebild och inspirerar barnen att läsa. Läraren har kännedom om möjligheterna till mångsidig läsning samt kan söka information om litteratur som lämpar sig för den egna barngruppen. Läraren skapar en atmosfär som uppskattar läsning och tillåter olika sätt att läsa och lyssna samt uppmuntrar till att diskutera de texter som läses.

- **Delaktighet och samarbete:** tillsammans är vi starka. Familjer utgör en del av den läsande gemenskapen. Föräldrarna informeras om fördelarna med litteraturfostran och uppmuntras att läsa även hemma. Helsingfors som lärmiljö möjliggör mångsidig tillgång till olika kulturtjänster, såsom bibliotek, kulturcenter, museer och teatrar.

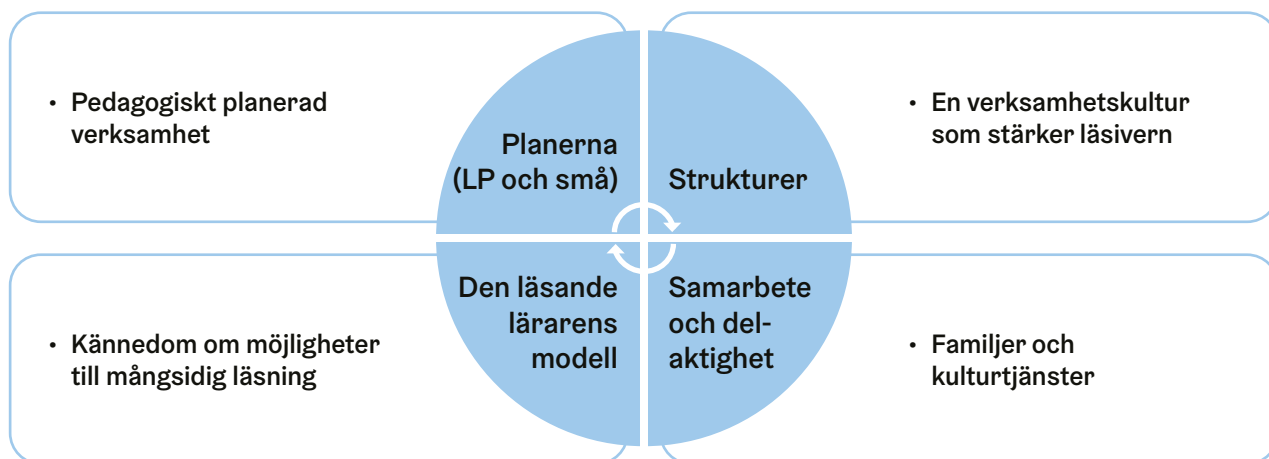

Bild 2. Läsiver-modellen

2. Verksamhetskultur som främjar läsning

2.1 Strukturer i skick

Målmedveten pedagogik baserad på litteratur hjälper att skapa strukturer för att stärka läskulturen i gruppen/klassen. Litteratur kan utnyttjas på flera olika sätt i verksamheten och innehållen inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och nybörjarundervisningen. Det är viktigt att målsättningarna antecknas i gruppens pedagogiska plan inom småbarnspedagogiken och förskoleundervisningen samt i den årskursspecifika verksamhetsplanen inom nybörjarundervisningen med hänsyn till barnens intressen. Även samarbetet mellan förskole- och nybörjarundervisningen kan planeras med hjälp av litteraturfostran.

Målmedveten litteraturfostran är ett medvetet val tack vare vilken alla barn i gruppen får ta del av den läsande gemenskapen oberoende av sina utgångspunkter. Genom att förbinda sig till att använda litteratur på ett mångsidigt sätt gör man det möjligt att koppla målsättningar för inläring och tillväxt med gruppens pedagogiska verksamhet på ett övergripande sätt. I den pedagogiska verksamheten utgår man från barnens behov och beaktar öppen växelverkan i en trygg atmosfär. (Aerila, J. & Kauppinen, M. 2021)

För att kunna bygga en läsande gemenskap ska man utveckla verksamhetskulturen målmedvetet med beaktande av familjernas och vårdnadshavarnas olika språk och kulturer. Att bli läsare är en process där exemplet som läraren och personalen föregår med har en stor betydelse. Det lönar sig att utveckla och testa flexibla läsrutiner och olika metoder tillsammans med barnen. Det är viktigt att synliggöra litteraturprojekten för såväl barnen som vårdnadshavarna. Inom småbarnspedagogiken synliggör man läsprocesser i gruppportfolien.

Som stöd för utvärderingen och utvecklingen kan man använda det pedagogiska verktyget Läsecirkel, som är ett fungerande redskap för utvärdering och utveckling av läsningens och litteraturens pedagogik. Med hjälp av verktyget bedöms på vilket vis läsning och böcker är en del av barnets småbarnspedagogik, förskoleundervisning eller nybörjarundervisning. I Läsecirkeln närmar man sig detta med hjälp av fem frågor:

1. På vilket vis är böcker en del av verksamheten?
2. På vilket vis är böcker en del av lärmiljöerna?
3. I hurdana situationer/när läser vi för barnen?
4. Vad läser vi för barnen?
5. Hur läser vi för barnen?

”Läsecirkeln gav konkret stöd till litteraturfostran. Det var fint att de olika målsättningarna och delområdena för läsning hade uttryckts i ord i blanketten.”

Lärare inom småbarnspedagogik, 2021

Läsecirkel-materialet har ursprungligen utarbetats av Marjaana Gyekye, lärare i finska som andraspråk inom småbarnspedagogik, och Sari Kumin, speciallärare inom småbarnspedagogik. Materialet har bearbetats tillsammans med lärare och projektteamet så att det kan användas även inom nybörjarundervisningen. Vid sidan av den finskspråkiga versionen finns materialet även på svenska och engelska.

De lärare från småbarnspedagogiken till nybörjarundervisningen som deltog i projektet Lukuinto – Läsiver ansåg att Läsecirkeln är ett tydligt och inspirerande verktyg. Genom preciserande tilläggsfrågor utgör utvecklingen och utvärderingen av litteraturfostran en naturlig del av den pedagogiska verksamheten som stärker läskulturen samt av planeringen och genomförandet av lärmiljöer. För att stärka barnens delaktighet har man skapat en version av Läsecirkeln för barn, med hjälp av vilken läraren får information om hur barnet upplever att böcker och läsning syns i den egna gruppen. Båda Läsecirkelversionerna finns tillgängliga i [Opehuone-intranätet](#) för Helsingfors lärare samt på [webbplatsen Helsingfors lär sig](#), som är öppen för alla.

Till exempel följande frågor kan användas som stöd för planeringen:

Bild 3. Stödfrågor som hjälpmedel för planeringen

2.2 Observation, dokumentation, utvärdering

Observation av barnens intressen, lekar och växelverkan utgör en viktig del av pedagogisk dokumentation, utvärdering och utveckling. Målsättningarna i Planen för småbarnspedagogik i Helsingfors och barnens planer för småbarnspedagogik hjälper med att ställa upp mål och åtgärder för gruppens pedagogiska plan även i fråga om läsning och användning av litteratur. Genom dessa åtgärder synliggörs genomförandet av litteraturfostran och det blir lättare att utvärdera den med såväl teamet, föräldrarna som barnen. Vårdnadshavare får också information om böckerna som läses i gruppen och därigenom om teman som behandlas.

Med hjälp av barnlitteratur kan man i gruppen hitta gemensamma intressen som kan studeras till exempel med metoder som baserar sig på konst eller vetenskap. Det lönar sig att använda böckerna planmässigt och fundera på vilka teman eller fenomen man vill behandla. Genom att göra saker tillsammans stärker man interaktionen mellan barnen och ger var och en en möjlighet att delta på det sätt hen vill. Beskrivning av verksamheten, gemensamma diskussioner, barnens teckningar, berättelser, erfarenheter och lekar kan i bästa fall omvandla en bok till en upplevelsefull resa under vilken man får nya idéer och skapar nya upptäcktsstigar.

Det lönar sig att uppmärksamma och dokumentera barnens frågor och intressen regelbundet också under lässtunder. Man kan skapa tilläggsmaterial av olika slag tillsammans med barnen eller använda färdigt material. Gruppens egen litteraturportfolio erbjuder en möjlighet att bygga upp barnens ökande läskunnighet samt uppmuntra till användning av läsdagbok, utnyttjande av ordkonst och dramaprojekt. Portfolion möjliggör också kontinuerlig utvärdering, varvid pedagogiska mål och metoder samt utvärderingen av dem lyfts mer fram i verksamheten.

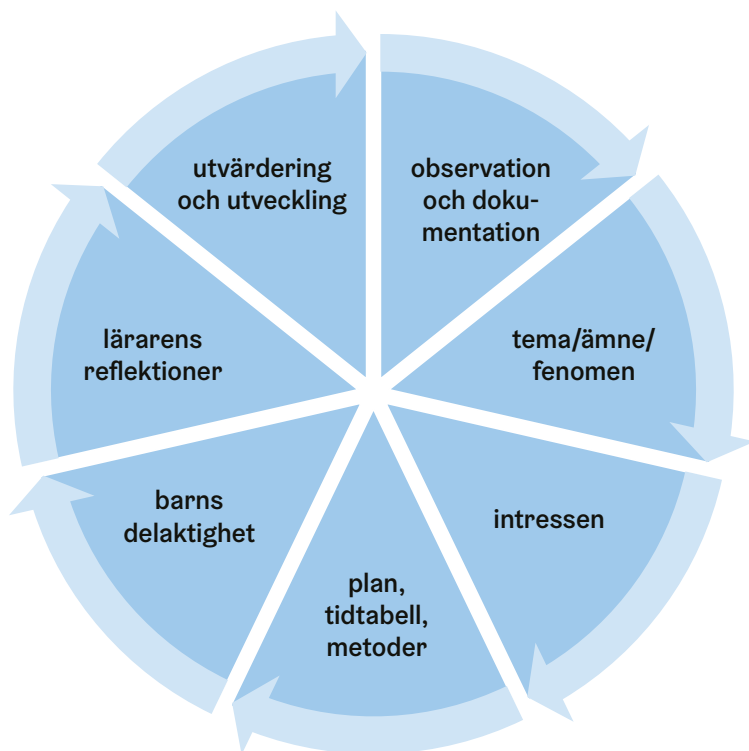

Bild 4. Cirkel för utvärdering, utveckling och planering

” Vi intervjuar och beskriver verksamheten hela tiden. Vi bedömer veckan och planerar den följande tillsammans med barnen. Vi övar på att uttrycka vår egen åsikt under gemensamma stunder, då vi beslutar om gemensamma ärenden. Verksamheten styrs av barnens intressen. I vår pedagogiska gruppportfolio antecknar och beskriver vi vår verksamhet så att den synliggörs för familjerna. Detta görs tillsammans med barnen.”

(Lärare inom småbarnspedagogik, 2021)

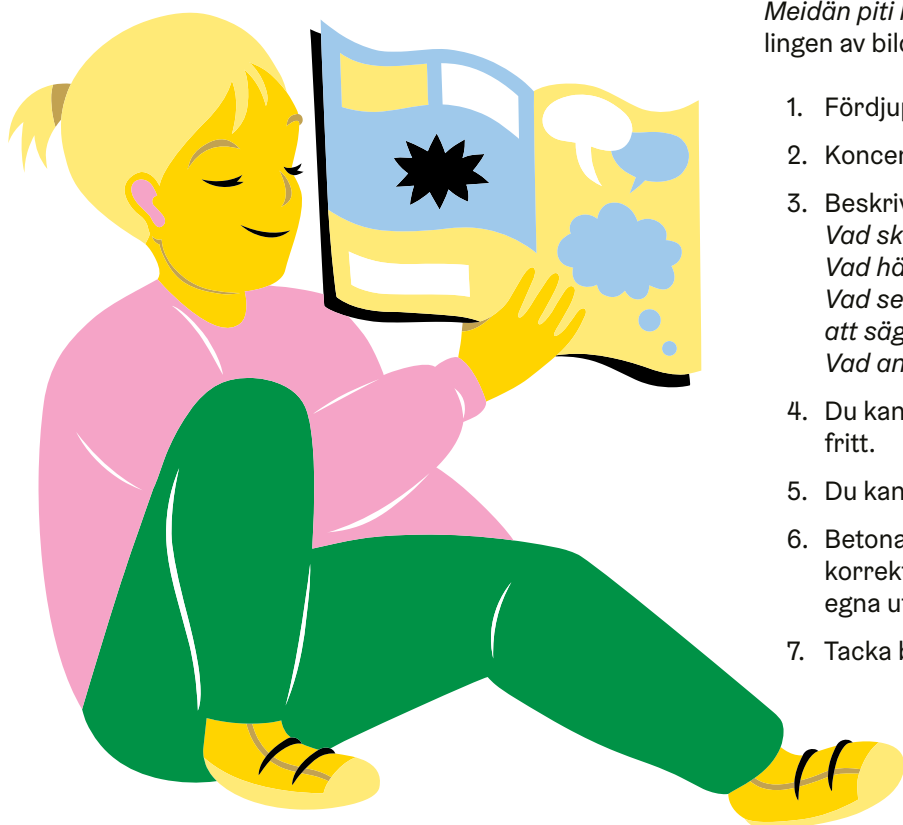
2.3 Bilderboken stärker målsättningarna för mångsidig kompetens

En bilderbok är en litteraturform där en berättelse berättas med hjälp av bilder och text. En bilderbok för fram många olika saker och berikar fantasin. En bra bilderbok lämnar utrymme för läsarens fantasi. Med hjälp av bilderna läser vi olika världar och känslor samt tolkar situationer och händelser. En bilderbok erbjuder en jämlik möjlighet också för dem som ännu inte kan läsa. (Edwards, 2019, 8.) På grund av att bilderböcker vanligtvis är barnets första kontakt med ord- och bildkonst, lönar det sig att läsa dem tillsammans. Bilderna i en bilderbok stödjer oftast texten men kan också stå i strid med den. Därför är det viktigt att öva på att läsa bilder. Förmågan att läsa bilder utvecklas så småningom. Det finns många sätt att stödja förmågan att läsa bilder. Dessa bör användas regelbundet i samband med gemensamma lässtunder. Man kan titta på bilderna i en bilderbok och berätta en historia enbart med hjälp av dem, man kan be barnen skapa sagor på basis av bilderna eller barnen kan lekläsa bilderboken för varandra. Genom att vara närvarande och följa barnens lässtunder får läraren information om barnens läskunnighet, deras sätt att läsa och intressen. (Aerila & Kauppinen, 2021, 29.)

Stanna upp tillsammans vid texterna och bilderna. Börja läsa bilderboken genom att titta på pärmbilden. Fundera tillsammans med barnen på vem som har skrivit och illustrerat boken samt diskutera vad boken kanske handlar om på basis av pärmen. Sanna Pelliccioni (2018) har i slutet av sin textlösa bilderbok, *Meidän piti lähteä*, skrivit tips som stöd för behandlingen av bilder med en barngrupp:

1. Fördjupa er i varje bild i lugn och ro.
2. Koncentrera er på vad som sker i bilden.
3. Beskriv bilderna mångsidigt och ingående:
Vad sker i bilden?
Vad händer sedan?
Vad ser du som får dig att säga/tänka så?
Vad annat kan vi hitta/se?
4. Du kan ställa frågor eller låta barnen berätta fritt.
5. Du kan upprepa barnens observationer.
6. Betona inte den tolkning som du anser vara korrekt. Var och en ser bilderna utifrån sina egna utgångspunkter.
7. Tacka barnen.

”Jag gillade boken eftersom den innehöll många bilder och text.”

(Elev inom nybörjarundervisning, 2021)

”I början kändes det som om bilderboken skulle vara ett för litet projekt, men jag hade fel, tack, även en lärare kan lära sig nytt.”

(Klasslärare inom nybörjarundervisning, 2021)

Det är bra att vara medveten om att bilderböcker representerar olika textgenrer och att det är viktigt att utnyttja de olika genrerna i undervisningen så mycket som möjligt på ett mångsidigt sätt. Målet är att barnen får erfarenheter av olika texter och deras sätt att synliggöra världen. (Aerila & Kauppinen, 2021, 21.)

Bilderbok i olika textgenrer:

- pek- och bilderböcker
- textrika böcker, sagor
- dikt- och ramsböcker
- serier för barn
- faktaböcker för barn
- sagoromaner
- textlösa bilderböcker
- nyheter och mediekällor

Textlösa bilderböcker (Silent Books) berättar en historia enbart med bilder. För att kunna läsa textlösa bilderböcker tillsammans krävs inte något gemensamt språk, och tack vare detta lämpar de sig bra för flerspråkiga grupper. Bland textlösa bilderböcker är alla barn jämlika läsare och upplevare. När barnen i en trygg och inspirerande miljö utifrån sina egna erfarenheter skapar en berättelse som baserar sig på bilderna i boken har barn som talar olika språk möjlighet att dela olika erfarenheter och tankar med varandra. Att uttrycka textlösa bilderböcker i ord tillsammans främjar inte bara inläringen av språket utan också barnens emotionella färdigheter och växelverkan. Upplevelsen av delaktighet och gemenskap inför en gemensam berättelse hjälper dessutom barnen att bli intresserade av läsning och litteratur.

Bilderböcker kan användas inom litteraturfostran med såväl yngre som äldre barn. I de flesta bilderböcker finns innehåll som lämpar sig också för barn i de lägre klasserna. På grund av att bilderböcker representerar alla litteratur- och textgenrer, kan de utnyttjas som stöd i genomförandet av de övergripande målen samt som innehåll i ett långvarigt litteraturprojekt.

Under projektet Lukuinto – Läsiver har man tagit fram [en bokprojektmodell](#) som har testats tillsammans med lärare inom småbarnspedagogik och klasslärare. Modellen stödjer lärare att planera verksamheten och inlärningshelheter, där en bok som intresserar barnen används som stöd i långvarigt fenomenbaserat arbete, tema eller projekt. Bokprojektmodellen stödjer också utvecklingen av multilitteracitet eftersom text studeras, läses och produceras tillsammans. Inom småbarnspedagogiken antecknas målsättningar för gruppens pedagogiska verksamhet och inom den grundläggande utbildningen kopplas bokprojektets mål till läroämnena. Det lönar sig att välja en metodhandbok som stöd för planeringen. Handboken bör vara sådan att man hinner bekanta sig med den och att den stödjer aktiverande verksamhet och uttrycksfullheten. Tips för goda metodhandböcker finns i slutet av materialet.

3. Den läsande lärarens modell

”Genom det lästa
ser du dig själv och världen
lite klarare”

– Bo Carpelan –

3.1 Medvetenhet om betydelsen av det egna läsarskapet

Luta dig tillbaka och fundera på din egen läshistoria, hur och när började den? Fick du som barn kura ihop dig i famnen på en bekant och trygg vuxen för att lyssna på sagor samt titta på och diskutera tillsammans om bilder och händelser i böcker? Var böcker och berättelser en viktig eller en liten del av din egen uppväxthistoria? Minns du ännu den stund då du lärde dig läsa, när de mystiska koderna av bokstavs-kombinationer öppnades just för dig och tog dig med sig till allt flera nya berättelser och informationskällor?

Var det lätt eller svårt för dig att läsa och lära dig läsa? Gav det dig glädje eller krävde det stora ansträngningar? Hurdana exempel på vuxna som läser mötte du på daghemmet, i skolan och hemma? Var böcker och litteratur närvarande i din vardag på daghemmet eller i skolan? Läste ni texter ensam eller tillsammans? Hoppade berättelserna ut ur böckerna till handling, som en del av de gemensamma lekarna och inlärningsstunderna?

Fundera även på hurdana minnen och känslor böcker och litteratur samt exempel på läsande vuxna som du mött, har lämnat på dig? Hur viktig anser du att läsning och läskunnighet är nu när du är vuxen? Vad ger litteraturen dig? Ger den dig glädje och njutning eller är den ett måste, ett överlevnadssätt? Hurdana känslor, tankar och upplevelser kring läsning vill du som vuxen förmedla till barn som börjar sin lässtig?

Varje lärare har utvecklat sitt eget förhållande till läsning och litteratur under sitt liv. Medvetenhet om detta förhållande och reflektering kring det hjälper läraren att förstå litteraturens betydelse också som ett redskap i sitt eget arbete och integrera litteraturen som en otvungen och naturlig del av sin grupps verksamhet. Ibland är det bra att omvärdera sina egna praxis och fördomar kring litteratur och användning av böcker samt komma ihåg att läsarskapet kan förnyas på samma sätt som alla andra mål i fråga om utveckling och inläring. (Aerila & Kauppinen 2021, 20.)

Känslö- och minnesspår:

”Sellaiset kokemukset, jotka ovat saaneet aivot ja sydämen liikkelle.”

Barndomens läsoplevelser

”Ala-asteella avustaja luki luokalle Veljeni Leijonamieltä. Se itsessään oli merkityksellinen kokemus, mutta saman kirjan lukeminen itse hieman myöhemmin toi saman tunteen ja muistot.”

Läsestunderna går över i verksamhet och lek

”Kirjan maailma ruokki mielikuvitusta ja siirtyi minun ja parhaan ystäväväittäreni leikkeihin.”

Att läsa ensam och tillsammans

”Jag har läst åt mina egna barn gonattsagor. De var mysiga sköna lugna stunder.”

Bild 5. Betydelsefulla läserfarenheter

”När jag går i klassrummet eller på gården med en bok i handen, stannar någon elev alltid och frågar ’vad läser du, berätta!’”

(Klasslärare inom nybörjarundervisning, 2022)

När vi planerar och genomför verksamhet som skapar läslust i en barngrupp, är det viktigt att börja med att fundera på det egna läsarskapet och vilka steg som man har tagit för att bli en läsare. Genom att dra sig sin egen lässtig till minnes samt fundera på och reflektera över den kan läraren lättare identifiera sig med tanken på att såväl hen som alla barn som hen arbetar med går sin unika väg mot läsarskapet. Därför har varje lärare också sin egen individuella pedagogik för litteraturfostran. För att bli en lärare som ger barnen ett bra exempel på en vuxen som läser ska läraren ändå kasta bort antaganden och fördomar och våga söka modeller som delaktiggör barnen, uppmuntrar till gemensamma aktiviteter och diskussion samt lämpar sig för lärarens egen litteraturfostran. (Aerila & Kauppinen 2021, 11.)

Det är förståeligt att alla lärare inte upplever läsning lika meningsfullt eller som ett naturligt sätt att agera. Det finns säkert många orsaker till detta. Till exempel är det möjligt att lärarens egen lässtig har omfattat utmaningar så att minnena kring läsning och läsarskap inte gäller bara lätthet och glädjen att läsa.

Det kan kännas främmande och även svårt att använda litteratur och läsa högt med en barngrupp, men det är möjligt att omvandla dessa utmaningar till en resurs. Om läraren har sina egna utmaningar gällande läsning, kan hen berätta om dem för barnen och på så sätt göra olika erfarenheter av läsning synliga. I synnerhet sådana barn som ännu inte känner sig bekväma med böcker och läsning har nytta av

öppenheten. Man bör komma ihåg att vara snäll mot sig själv och gå lugnt framåt. För att skapa läsiver krävs inte mycket; det räcker med att vara genuint närvarande samt stanna upp och diskutera om böckerna utan brådska. Vid dessa stunder får läraren också själv förundras och fundera tillsammans med barnen.

Under vårt projekt har vi också funderat på betydelsen av det egna läsarskapet. De lärare inom småbarnspedagogik samt förskole- och nybörjarundervisning som deltog i projektet svarade på en enkät om det egna läsarskapet och utvecklingen till läsare i början av vårt samarbete. Vi frågade om deras egna minnen kring läsning samt vilken betydelse läsning har för dem nu som vuxna på fritiden och i arbetet. I svaren på frågan om egna betydelsefulla läserfarenheter betonades hur läsning har lämnat starka känslö- och minnesspår. Lärarens eget förhållande till läsning är alltså inte betydelselöst. För att kunna garantera lika starka erfarenheter för barnen är det viktigt att granska lärarens eget förhållande till läsning.

Läraren bör vara medveten om sitt eget läsarskap och dess betydelse för litteraturfostran. Det är viktigt att läraren är aktivt närvarande vid de gemensamma lässtunderna. Läraren har i uppgift att i sin grupp skapa lässtunder som är positiva, trygga och inspirerande upplevelser som väcker läsiver hos alla elever. Läraren bör också dela med sig av sina egna läserfarenheter i sin grupp.

3.2 Stärkande av kunskaper i litteraturfostran

Litteratur och aktiviteter kring den intresserar och lockar barnet naturligt. Läraren har ändå en stor roll i att hålla uppe och öka barnets läsiver. Läraren ansvarar för hur många och hurdana lässtunder hen erbjuder för barnen, hur mycket inbjudande böcker och texter det finns för barnen i lärmiljön samt på vilket sätt och i vilken utsträckning betydelsen av litteratur och läskunnighet synliggörs i verksamheten med barnen. Därför kan det konstateras att ökning och bevarande av läsiver handlar om värderingar. Saker som läraren själv anser vara värdefulla och viktiga i sitt arbete med barngruppen förmedlas till barnen genom både ord och gärningar. Aerila och Kauppinen (2021, 243) konstaterar att daghems- och skolpersonalens egna attityder till läsning och böcker har en avgörande inverkan på hurdan den läsande gemenskapen blir. Personalens eget förhållande till läsning syns bland annat i vilken typ av litteratur man läser med barnen och hurdan litteraturbaserad verksamhet som genomförs.

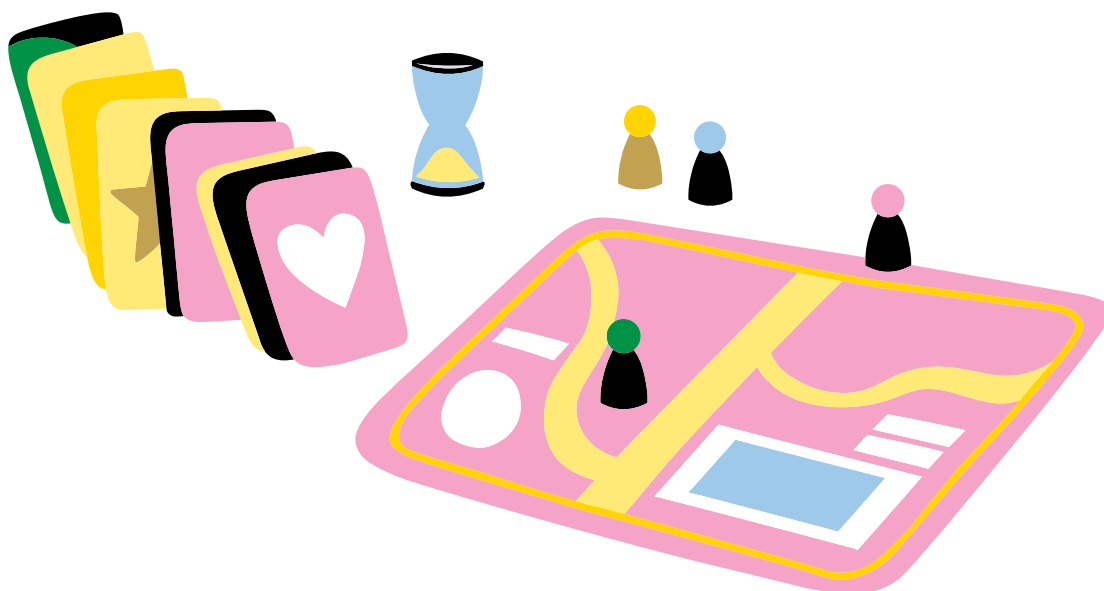
Välplanerad litteraturfostran som kopplas till strukturerna och innehållet i lärområdena stödjer och främjar inläring samt emotionella färdigheter och växelverkan. Det väsentliga med lyckad och betydelsefull litteraturfostran är att man studerar, läser, tolkar och skapar olika texter tillsammans, i små grupper, parvis och ensam. Vid sidan av läsning innehåller en lyckad och betydelsefull lässtund en gemensam reflektion över vad man läser: man diskuterar innehållet, orden och uttrycken, personerna och bokens eventuella bilder samt för fram bokens berättelse som en del av barnens vardag samt deras tanke- och upplevelsevärld. Lässtunderna utvidgas och blir gruppens gemensamma aktivitet.

”Vi synliggör det vi läst genom att ha pärmarna på böckerna framme i tamburen, böckerna finns alltid i korgen och på hyllan så att barnen har tillgång till dem, om barnen föreslår att vi ska läsa tar vi tillfället i akt.”

(Lärare inom småbarnspedagogik, 2021)

Böckernas värld matar barnens fantasi och överförs även till lekar.

I sitt arbete bör läraren vara medveten inte bara om böckernas instrumentella värde utan också om deras egenvärde. Lyckad litteraturfostran kräver inte massor med resurser av läraren. Däremot kräver den att läraren kastar sig in i läsningen och vågar ta fasta på barnens initiativ och intressen. Även Aerila och Kauppinen (2021, 32, 35) påpekar att man inom litteraturfostran inte bör koncentrera sig på bokens instrumentella värde som ett sätt att öva på läsning, utan använda litteratur mer omfattande för att motivera barnen att lära sig läsa genom gemensamma aktiviteter och diskussion. Glädjen att läsa och anknytning till läsning ökas genom förståelsen av att litteraturen har många olika användningsändamål. Med hjälp av böcker kan vi lära oss nytt, böcker kan ge såväl tröst som underhållning, vi kan koppla av med dem och vara tillsammans, öva emotionella färdigheter och växelverkan, lära oss mer om våra kompisar samt fundera tillsammans på etiska och moraliska frågor.

”Vi använder böcker varje dag. Innan måltiden har vi en sagostund, i början av avslappningsstunderna lyssnar vi alltid på någon ljudbok. Dessutom kan barnen alltid välja läsning som en aktivitet och vi uppmantrar barnen att göra det.”

(Lärare inom småbarnspedagogik, 2021)

När läraren väljer böcker för sin grupp är det bra att komma ihåg att även barnlitteratur omfattar olika genren: sagor, ramsor, dikter, berättelser, faktaböcker, serier, ljudböcker samt multimedietexter. Det lönar sig att stödja barnens egna bokval redan när barnen är små, eftersom barnens läsarskap utvecklas även när de lär sig välja lämpliga böcker för sig själv. (Aerila & Kauppinen 2021; 25, 29.) Det är bra att komma ihåg att välja böcker för gemensam läsning så mångsidigt och omfattande som möjligt, eftersom såväl barn som vuxna är olika som läsare och intresserade av olika teman och saker. Information om nya barnböcker samt böcker som lämpar sig för teman som behandlas i gruppen eller motsvarar barnens förslag och intressen fås till exempel från bibliotek eller barnbokbloggar.

” Böcker finns tillgängliga för barnen och vi läser/tittar på dem tillsammans eller på egen hand dagligen. Vi använder litteratur på ett planmässigt sätt nästan varje dag/vecka, böckerna har valts på basis av fenomenet eller temat med beaktande av pedagogiken och barnens intressen.”

(Lärare inom småbarnspedagogik, 2021)

” Vanligtvis beror betydelsefullheten på bokens innehåll, berättelse, språk samt de tankar och känslor som boken väcker. Det bästa är när berättelsen sveper en med sig och man inte vill sluta läsa. Å andra sidan ger också faktabaserade böcker mig mycket, även om jag inte orkar läsa dem lika länge. Betydelsefullhet betyder alltså inte bara en viss typ av upplevelser för mig utan kan uppstå när som helst och med vilken bok som helst, ibland ensam och ibland med någon annan.”

(Lärare inom småbarnspedagogik, 2021)

3.3 Språk- och kulturmedveten litteraturfostran

Hurdana saker ska läraren beakta och vad ska hen fästa särskild uppmärksamhet vid när hen planerar språk- och kulturmedveten litteraturfostran? Det är viktigt att läraren kan se mångfalden i sin grupp och är medveten om att det redan inom en och samma språkgrupp finns barn vars språkliga kunskaper och kulturella bakgrunder är olika. Barn som hör till samma språkgrupp kan ha väldigt olika kulturella bakgrunder: medan några barn kan ha vuxit upp i en miljö som betonar exempelvis idrott, kan andra vara intresserade av natur, matlagning, olika spel eller byggande, trivas med pyssel eller bildkonstverk, älska musik, rytm och dans eller tycka om att tillbringa tid i böckernas och berättelsernas värld. Barnen i gruppen har också olika familjebakgrunder och varje familj har sitt eget språk, ordförråd och sin egen språkform. Livsmiljön samt barnens och hemmens intressen och vardagsliv påverkar barnens språkkunskaper och de språkformer som barnen använder. Det är viktigt att synliggöra och uttrycka alla dessa faktorer i ord under gruppens gemensamma aktiviteter för att främja inläring, delaktighet, byggande av social gemenskap och jämlikhet samt att hitta de egna styrkorna. Barnlitteratur kan hjälpa och stödja mycket med detta.

När man planerar språk- och kulturmedveten litteraturfostran ska man beakta att de aktiva aktörerna i en bekant klassiker inom barnlitteratur kan alla vara vita europeiska barn och olikhet kan presenteras som något dåligt eller stå i fokus. Om man vill använda klassiker som man själv känner, är det bra att vara medveten om och beakta dessa faktorer i undervisningen och handlingarna. I fråga om klassiker kan man tillsammans med barnen fundera på till exempel om sakerna skulle vara möjliga idag eller vad som skulle hända om huvudpersonen var helt annorlunda. Skulle berättelsen vara olik eller inte? På vilket sätt? När läraren bekantar sig med barnböcker som skrivits på 2010- och 2020-talet hittar hen redan en betydligt mångsidigare grupp av huvudpersoner. I flera verk står olikhet inte längre i fokus, utan den utgör en naturlig del av berättelsen och bilderna.

Det är viktigt att alla barn i gruppen kan hitta en bit av sig själv i texterna och bilderna i böckerna som behandlas i gruppen. Därför är lärarens planeringsarbete välmotiverat. När läraren läser och studerar böcker på förhand bör hen tänka på sin grupp: finns det sådana barn i gruppen som kan känna sig diskriminerade, kränkta eller att de lämnas utanför eller skrattas åt när vi läser boken? I sitt arbete kan läraren tillsammans med barnen jämföra boken som behandlas med en spegel och grubbla på hurdana

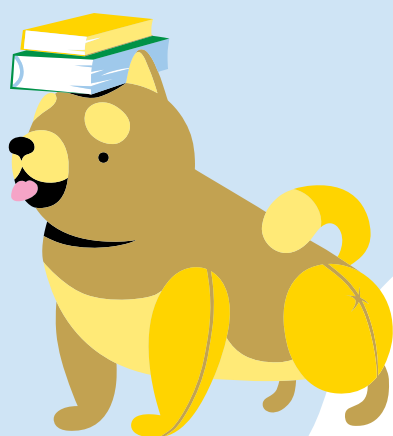
”Vi har en sagostund varje morgon. Vi läser i små grupper nästan varje dag. Vi har valt böcker för gruppen planmässigt så att de stödjer undervisning i finska som andraspråk, innehåller mångfald och innehåll kring känslor.”

(Lärare inom småbarnspedagogik, 2021)

reflekterande ytor böckerna och personerna i dem erbjuder åt barnen. Spegeln borde fungera som en reflekterande yta för alla slags barn eftersom varje barn behöver och förtjänar en läsoplevelse som stärker hens egen identitet. (Pesonen, 2020.)

Det är viktigt att i litteraturfostran använda litteratur som behandlar mångfald oberoende av hurdana barn som hör till gruppen. Läraren kan lätt tänka att ämnet inte gäller det egna arbetet om den egna gruppen är mycket homogen till sin språk- och kulturbakgrund. Tvärtom är upplevelserna av olikhet som barn i en homogen grupp får genom barnlitteratur väldigt

viktiga för utvecklingen av empatisk förmåga samt förmågan att förstå olikhet. Genom att lyssna på texten och studera bilderna, diskutera och synliggöra dem och därigenom behandla dessa teman tillsammans med barnen kan man hjälpa barnen att förstå och fundera på olika perspektiv samt leva sig in i olika personers liv.

Det lönar sig att göra mångfalden inom den egna barngruppen synlig också i den egna lärmiljön. När läraren tittar på grupputrymmet eller klassrummet kan hen fundera på hur de olika språk- och textlandskapen i gruppen är eller kunde vara framme och synliga samt hur de kunde utnyttjas som en pedagogisk resurs. Förverkligas jämlikheten i de aktuella språk- och textlandskapen? Barnens egna, framlagda alster är ett bra sätt att inte bara synliggöra det man läst och upplevt tillsammans utan också att öka barnens delaktighet och känsla av att tillhöra gruppen.

Till exempel kan man göra ett verk på väggen där varje barn får teckna sig själv med en superhjalte-dräkt och en pratbubbla som innehåller hans styrkor. Som styrkor kan väljas barnets intressen eller exempelvis alla de språk som barnet kan. I en sådan här uppgift kan ett barn som bara kan lite svenska men pratar flytande till exempel tre andra språk få superkrafter.

4. Familj, samarbete och delaktighet

4.1 Att stärka läskulturen i samarbete med hemmen

Varje barn och familj har sin egen läshistoria. Läsivern kan stärkas genom att inkludera dessa historier i den egna gruppens eller klassens pedagogiska verksamhet. Familjerna utgör en del av den läsande gemenskapen och därför bör läraren med sitt team diskutera samarbetsformer som lämpar sig för den egna gruppen eller klassen.

Familjer har olika sätt att läsa och det är viktigt att kartlägga dessa till exempel genom att diskutera med föräldrarna. Man kan tillsammans fundera på föräldrarnas egna läsvanor och uppfattningar om läsning. I samband med diskussionen kan man också kartlägga vilka språk som familjen använder, vilka sätt att läsa de har och vilka intressen som barnet har. Föräldrarna får också höra vad läsning i dess mest omfattande form är inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och nybörjarundervisningen samt hur de kan stödja utvecklingen av barnets läskunnighet hemma.

I fråga om utvecklingen av läskunnighet ökar betydelsen av samarbete med familjer om barnet har olika utmaningar med lärandet. I bästa fall är en lässtig som man har byggt och diskuterat tillsammans en dialog, där utmaningarna i inlärningen behandlas genom att kartlägga barnets styrkor och uppmuntra hen att läsa genom dem. Med tanke på barnets språkutveckling och läsningsinlärning är det bra att göra föräldrarna medvetna om betydelsen och vikten av läskulturen även i hemmet. Samarbetet underlättar också lärarens arbete. Som stöd för diskussionen om läskunnighet och litteratur finns olika material på flera språk. Dessa kan med fördel delas ut till familjerna. Exempel finns under delen Tilläggsmaterial.

Det är bra att komma ihåg att föräldrarna också kan ha dåliga erfarenheter av läsning. Om en förälder till exempel bara har lite erfarenhet av att läsa högt eller om hen överhuvudtaget har svårt att läsa, är det bra att uppmuntra hen att läsa exempelvis bilderböcker tillsammans med barnet. Det är lätt att ta del av bilderböcker, man kan bläddra i dem tillsammans, titta på bilderna och prata om dem.

Med hjälp av textlösa bilderböcker kan också barnet berätta historier för föräldrarna. Förälderns berättelser om sin egen barndom, familjens fotografier eller viktiga föremål kan vara betydelsefulla gemensamma stunder mellan föräldern och barnet. Det viktigaste med lässtunderna är närvaro och positiv växelverkan. Varje familj skapar sina egna sätt, och daghemmet och skolan kan uppmuntra familjen till dessa.

Under projektet Lukuinto – Läsiver har man använt [kvällssagobokhyllor](#) som stöd för läsningen i familjer. Idén bakom kvällssagobokhyllor har utvecklats i samband med Åbo Universitets projekt IKI-TARU. En samling med cirka 25 böcker har cirkulerat bland grupper inom småbarnspedagogiken och klasser inom nybörjarundervisningen. Barnen har fått låna hem dessa böcker för att läsa dem tillsammans med sina föräldrar på kvällen. Med hjälp av en kvällssagobokhylla uppmuntras familjer att läsa tillsammans och diskutera om böckerna som de läst. Samtidigt kan man väcka en pedagogisk diskussion med föräldrarna om vikten av att läsa även hemma. Idén är enkel: barnet väljer en bok från hyllan, tar den hem och läser den tillsammans med sina föräldrar. Boken återlämnas till hyllan nästa morgon. Barnet och föräldrarna ser tillsammans till att boken återlämnas i gott skick och vid den överenskomna tidpunkten så att också andra kan låna den.

En kvällssagobokhylla kan sammanställas av daghemmets böcker eller donerade böcker så att det finns minst lika många böcker som det finns barn i gruppen. Man bör fästa uppmärksamhet vid att det i hyllan finns många olika slags böcker på olika språk. Det är bra att placera hyllan i grupptrymmet eller klassrummet på en lättillgänglig plats där barnen enkelt kan bekanta sig med böckerna.

Läraren kan inspirera barnen att låna bokhyllans böcker till exempel genom att först läsa eller presentera dem för gruppen eller klassen. Man kan diskutera om böckerna när barnen återlämnar dem och de böcker som har lästs kan synliggöras för alla. Det är bra att ordna sådan verksamhet i gruppen/klassen där böckerna blir bekanta för alla. När barnet känner böckerna, kan hen ta hem en bok som redan är bekant och beroende på åldern antingen läsa eller lekläsa den för sin familj på basis av minnen och bilderna.

Aerila och Kauppinen (2021) konstaterar att genom att läsa en och samma text flera gånger på olika språk kan man hjälpa barnen att sätta sig in i situationen av en kompis som inte behärskar språket samt inse att man inte behöver förstå allt för att kunna njuta av tankarna och känslorna som texten och bilderna väcker. Vid tidpunkten för publiceringen av materialet använder man inom förskole- och nybörjarundervisningen i Helsingfors den flerspråkiga digitala e-, ljud- och bilderbokstjänsten Polyglutt. Utöver att öka läsivern i en grupp eller klass kan också familjer använda tjänsten för att öka antalet gemensamma lässtunder.

Familjernas olika läskulturer och språk kan lyftas fram i gruppens eller klassens verksamhet till exempel genom att be föräldrar eller mor- och farföräldrar att komma till daghemmet eller skolan och läsa böcker eller berätta historier. Personals flerspråkighet kan också utnyttjas under de gemensamma lässtunderna och i verksamheten. Berättelser på flera språk berikar barnens läserfarenheter och ökar vetskapen om språk. Barnen får jämföra olika språk när samma berättelse läses på flera språk.

Även bokkafé kan vara ett naturligt sätt att träffa föräldrar och familjer. För en bokkaffestund kan man samla olika böcker på olika språk från familjer och närbiblioteket. Under kaffestunden tillbringas man tid tillsammans och bekantar sig med litteraturens mångfald. Man kan också samlas kring böcker genom att ordna boktalkon, där föräldrar och barn tillsammans vårdar begagnade böcker. Man kan också låta böcker gå vidare till nya läsare. Bara fantasin sätter gränserna för samarbetet med föräldrarna för att öka läsivern!

” Barnen var ivriga och påminde också sina föräldrar om att låna hem en bok.”

(Lärare inom småbarnspedagogik, 2021)

” Föräldrarna tyckte mycket om idén och många gav god respons på att man uppmuntrar barnen att läsa.”

(Lärare inom småbarnspedagogik, 2021)

” Hyllan har fått väldigt god respons från flera föräldrar. Det har varit lättare att få barnet att gå hemma när hen har fått hämta en bok från hyllan. Hyllan har ökat antalet gemensamma lässtunder hemma och flera familjer har också fått inspiration för att besöka biblioteket. Dessutom har de nyaste barnböckerna på hyllan fått massor med beröm.”

(Lärare inom småbarnspedagogik, 2022)

4.2 Lässteg i Helsingfors

Helsingfors är en språkligt och kulturellt mångsidig lärmiljö. Möjligheter till upplevelserika och aktiverande läsutflykter finns genast i det egna daghemmets eller skolans närmiljö. Läskunnighet är aktiv, funktionell och samhällelig. Den handlar om att läsa världen omkring oss samt att tolka och uppfatta den tillsammans. Orden, logotyperna, symbolerna och texterna i närmiljön, såsom vägars namn, trafikmärken, reklamskyltar eller en karta över metron öppnar sig för barnen genom läsutflykter. Målinriktade, planerade och regelbundna läsutflykter i närmiljön stärker gruppens gemensamma verksamhet och skapar strukturer som stöd för genomförandet av utvärderingen.

Läsutflykter främjar multilitteracitet på ett naturligt sätt. Barnen skaffar ny information, bearbetar den och kombinerar den med saker de lärt sig tidigare. De dokumenterar det som de upplevt under utflykterna till exempel med olika digitala verktyg. När man tillsammans behandlar innehållet i utflykterna samt de tankar och känslor som utflykterna väcker, stödjer man samtidigt utvecklingen av barnens kritiska tänkande och förmåga att lära sig samt övar på emotionella färdigheter och växelverkan.

Läsutflykter kan också göras på andra håll i Helsingfors enligt barnens intresse. Daghem och skolor samarbetar exempelvis med bibliotek, teatrar, andra kulturaktörer och föreningar i sitt område. Samarbetet ger barngrupper mångsidiga möjligheter att lära sig om språk, kulturer och konst. Till exempel museibesök på Barnträdgårdsmuseet, Helsingfors stadsmuseum samt Nationalmuseum eller Päivälehtimuseet presenterar händelser och situationer i hemstadens historia för barnen. Utflyktsmål, såväl avgiftsfria

som avgiftsbelagda, finns i [kultus.fi](#)-tjänsten. Därtill säkerställer [kulturstigarna](#) för småbarnspedagogiken och den grundläggande utbildningen att alla barn har möjlighet att på ett mångsidigt sätt ta del av kulturinnehåll och -evenemang samt skapa kultur själv.

På biblioteken i Helsingfors ordnas regelbundet läs- och bokprat för barngrupper, och man kan be någon från biblioteket att besöka den egna gruppen. Närbiblioteken samarbetar gärna med daghem och skolor. Ta kontakt med det egna närbiblioteket och kom överens om samarbete!

[Flerspråkiga biblioteket](#) i Böle å sin sida erbjuder bibliotekstjänster på olika språk. I dess samling ingår verk på över 80 språk. Därifrån kan man beställa verk för barngrupper, vilka levereras till det egna närbiblioteket. Flerspråkiga biblioteket levererar material överallt i Finland.

Uppmuntra gärna familjer att besöka närbiblioteket och att utnyttja dess tjänster. Man bör komma ihåg att det finländska bibliotekssystemet kan vara helt främmande för familjer som har kommit från olika länder. Exempelvis kan man ordna temaföräldramöten kring läsning och litteratur för att presentera bibliotekets verksamhet och uppmuntra föräldrarna att läsa. Man kan be bibliotekets personal att delta i mötet. Man kan uppmuntra familjer att delta i den flerspråkiga och lekfulla utmaningen Helmets lilla läsutmaning inom huvudstadsregionen. Utmaningens syfte är att öka läsning och läsiver i familjer. Utmaningen kan också användas för att stärka gemenskapsandan genom att framlägga familjers färdiga utmaningar i grupptrymmet eller klassrummet.

5. Lässteg mot en läsande gemenskap

Var modig och pröva dig fram för att hitta ditt eget sätt att genomföra pedagogik baserad på litteratur. Med hjälp av detta material kan du testa olika arbetssätt som aktiverar och delaktiggör barnen för att stärka läsivern.

Arbetet för att utveckla verksamhetskulturen och inspirera barnen att läsa kan inledas med små val. Med hjälp av Läsecirkeln är det lätt att diskutera om gruppens eller klassens lässteg och planera mål för den kommande verksamheten. Det är hela gemenskapens uppgift att tillsammans utveckla en kultur som stärker läsning.

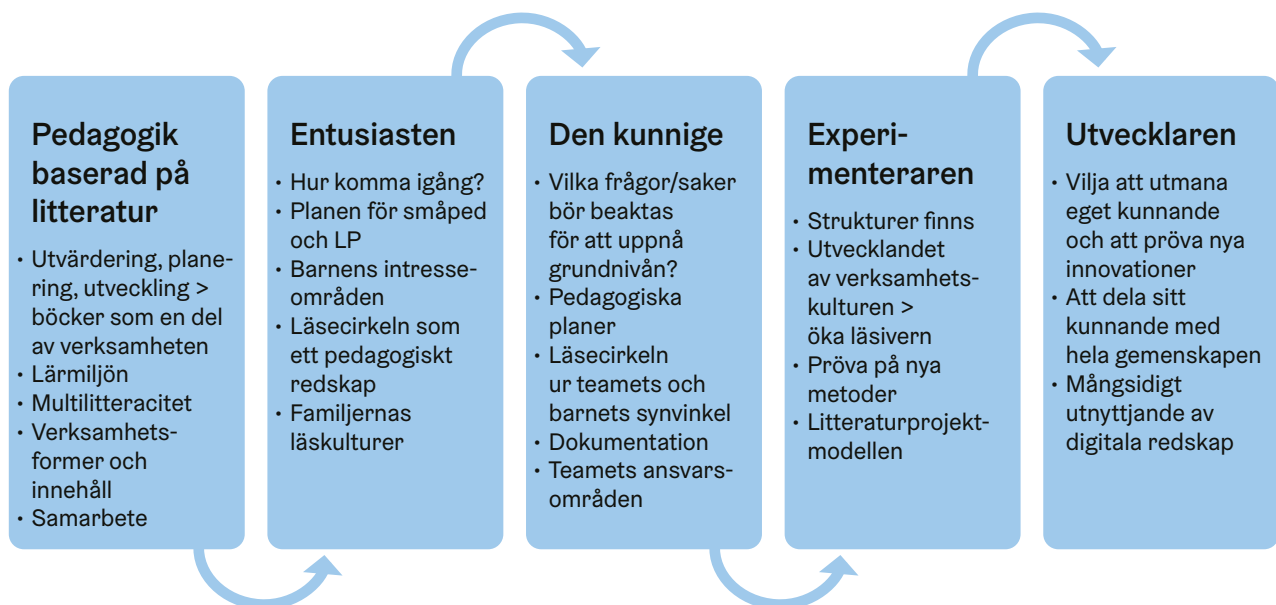

Bild 6. Mot en läsande gemenskap

Källor

Aerila, J-A. & Kauppinen, M. 2021. Kirjasta kaveriksi. Sytykkeitä lukijaksi kasvamiseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aerila, J-A. & Kauppinen, M. 2019. Sytytä Lukukipinä. Pedagogisia keinoja lukuinnon herättelyyn. Jyväskylä: PS-kustannus.

Edwards, A. 2019. Bilderbokens mångfald och möjligheter. Stockholm: Natur och Kultur.

Läroplanen för den grundläggande utbildningen i Helsingfors

Planen för småbarnspedagogik i Helsingfors (2019)

Grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen. Utbildningsstyrelsen (2014)

Pesonen, J. 2020. Tavallisia tarinoita moninaisuudesta, moninaisia tarinoita tavallisuudesta. Lukuliike.

Tillgänglig på webben: [Tavallisia tarinoita moninaisuudesta, moninaisia tarinoita tavallisuudesta](#)

Tilläggsmaterial

Metodhandböcker för arbetet med läsiver:

Alatalo, T. 2021. Högläsning. Didaktik för språk-, läs- och skrivutveckling. Lund: Studentlitteratur.

Alisaari, J & Jäppinen, E. & al. 2020. [Läromaterialet Kielestä koppi](#). Åbo universitet.

Granberg, A. 2009. Småbarns sagostund. Kultur, språk och lek. Stockholm: Liber.

Kinossalo, M. 2020. Tarinan voima opetuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus 2020.

Kuoppamäki, A., Myllynen, M. & Snellman, M. Taidepolkuja ympäristöempatiaan. Opas monitaiteiseen työskentelyyn. Helsingfors: Läröräk. Tillgänglig på webben: [Taidepolkuja ympäristöempatiaan](#)

Kumpulainen, K., Sintonen, S., Vartiainen, J., Sairanen, H., Nordström, A., Byman, J., & Renlund, J. 2018. Bångstyriga bitar. Inläring av multilitteracitet med glädje. Helsingfors universitet.

Kumpulainen, K., Sintonen, S., Vartiainen, J., Sairanen, H., Nordström, A., Byman, J., & Renlund, J. 2018. Kurittomat palaset. Monilukutaitoa opitaan ilolla. Helsingfors universitet.

Malinen, H. 2019. Anna lapselle ääni. Kieli- ja kulttuuritietoisuuden voima varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rintakorpi, K. & Vihmari-Henttonen, E. 2017. Tää on meidän maailma! Pedagoginen dokumentointi varhaiskasvatuksessa. Helsingfors: Lasten Keskus.

Ruokonen, I. (red.) 2022. Ilmaisun ilo. Käsikirja 0–8-vuotiaiden taito- ja taidekasvatukseen. Jyväskylä: PS-kustannus.

Rusanen, S., Kuusela, M., Rintakorpi, K. & Torkki, K. 2014. Musta tuntuu punaiselta. Kuvataiteellinen toiminta varhaisiässä. Helsingfors: Lasten Keskus.

Vantaan sanataidekoulu ja lastenkulttuurikeskus. Lastenkirja raollaan. Avaa ovet sadulle.

Vuori, K. 2020. Tarinataikurit. Sanataideharjoituksia lapsille. Helsingfors: Lasten Keskus.

Material som har skapats under Läsiver-projektet:

[Litteraturuppgifter kring olika teman](#)

[Bokrekommendationer som stöd för materialet](#)

Barnbokbloggar:

[Lastenkirjahylly](#)

[Lukemo](#)

[Den nordiska bokslukaren](#)

[De finlandssvenska läsambassadörerna](#)

Material att dela ut till familjer

[Dyk in i berättelsen \(på 6 språk\)](#)

[Ota koppi – kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus Helsingissä](#)

[Läs för barnet-broschyr \(på 15 språk\)](#)

[Biblioteket är din kompis \(på 17 språk\)](#)

[Helmets lilla läsutmaning](#)

[Flerspråkiga biblioteket](#)

[Celia-biblioteket, ljudbokstjänster](#)

[17 skäl för barnboken](#)

Fotografiet: Mika Ruusunen
Illustreringarna: Riku Ounaslehto
Layout: Grano

Materialet har utarbetats som en del av projektet Lukuinto – Läsiver,
som finansieras av undervisnings- och kulturministeriet.